

## **ELS TEIXIDORS D'ALTAFULLA DURANT EL SEGLE XVIII**

Aquest article té l'origen en un treball de curs de l'assignatura de "Història Moderna d'Espanya" que imparteix el Dr. Josep M. Sabaté a la Facultat de Lletres de la Universitat Rovira i Virgili. El Dr. Sabaté em posà en contacte amb el Dr. Rovira el qual m'indicà el tema d'estudi i la documentació que havia de buidar i els llibres que podia consultar per adquirir un coneixement més ampli del món dels teixidors en general i dels d'Altafulla en particular a mitjan segle XVIII.

Per redactar l'article s'ha utilitzat la documentació dels fons d'Altafulla-Torredembarra, de l'Arxiu Històric de Tarragona, corresponent al període 1757-1797, i així mateix el llibre de baptismes dels anys 1732-1755 de l'Arxiu Parroquial d'Altafulla.

### **DEMOGRAFIA**

Catalunya, entre el 1717 i 1787, doblà la població. Aquest creixement se centrà, sobretot, a les zones econòmicament més actives, com ara la de Reus i la costanera de Tarragona a Mataró.

Altafulla, al principi del segle XVIII i un cop acabada la guerra de Successió, tenia 728 habitants. Setanta anys més tard, el 1787, i segons el cens de Floridablanca, la població havia augmentat a 1.724 persones. Aquest creixement demogràfic s'explica dins un context econòmic favorable que va fer possible el sosteniment d'aquesta població (Navarro 1981, 28).

La població activa de 1757 s'agrupava en dos grans sectors; d'una banda els pagesos i de l'altra els matriculats (o gent amb activitats relacionades amb el mar). Tampoc no podem oblidar-nos d'altres professions que es practicaven, com ara: fer de fuster, ferrer, forner, mestre de casa, pastor, teixidor, etc.

L'any 1795 es caracteritza per una població masculina relativament jove i nombrosa (Rovira 1982, 60). Les activitats dels altafullencs són, també, molt variades i trobem pel que fa als teixidors, un augment bastant significatiu, ja que dels 469 homes que tenien edat per treballar, 11 eren teixidors. Aquest increment de l'activitat tèxtil també es pot apreciar a Reus, on, el 1795, es localitzen 117 teixidors (Navarro-Rovira 1980, 40).

En canvi a la Riera de Gaià els dos grups laborals més importants són els pagesos i els teixidors. Aquesta diferència entre un poble i un altre, situats a pocs quilòmetres de distància, es deu al fet que a Altafulla hom podia dedicar-se a les feines del mar, mentre que a la Riera, ubicada més a l'interior, això no és possible.

Entre els anys 1757-1798 hem comptat un total de 18 teixidors, als quals cal afegir 9 aprenents. Tenim, doncs, que el total de la població masculina que es dedicava a l'activitat de teixir era de 27 homes.

| Teixidors             | Aprenents          |
|-----------------------|--------------------|
| Ramon Alomà (pare)    | Ramon Alomà (fill) |
| Joan Bellvé           | Salvador Arall     |
| Jaume Ciutat          | Jaume Boronat      |
| Josep Dalmau          | Sebastià Boronat   |
| Francisco Esteve      | Joan Canals        |
| Josep Llorenç         | Josep Oliver*      |
| Josep Masalles (pare) | Pau Perellada*     |
| Anton Masalles (fill) | Jaume Salvat       |
| Josep Oliver          | Jaume Sans         |
| Joan Pallarès         |                    |
| Pau Perellada         |                    |
| Pau Rius              |                    |
| Anton Rius            |                    |
| Martí Rius            |                    |
| Manuel Rius           |                    |
| Jaume Rius            |                    |
| Jaume Sans            |                    |

\* Primer han estat localitzats com a aprenents i després com a teixidors.

D'alguns dels teixidors d'Altafulla en coneixem els orígens i els vincles familiars. Així, per exemple, la família Rius, una de les més importants de l'època. La primera notícia és del 24 de febrer de 1757 i correspon a l'acceptació de Joan Canals com a aprenent.

Pau Rius nasqué el 1712 i es casà amb Coloma Esteve. Tingueren quatre fills: M<sup>a</sup> Úrsula Teresa (22-X-1737); Manuel (10-VII-1740), teixidor de lli i espòs de Teresa Llorens; Eulàlia (4-VII-1743) i Pau, baster.

## EL TREBALL TÈXTIL

Les principals fibres tèxtils emprades a Catalunya durant el segle XVIII-XIX eren: el lli, el cànem, la seda, la llana i el cotó.

En el cas concret d'Altafulla, la matèria més utilitzada pels teixidors era el lli.

El lli, abans d'arribar als telers, passava per un llarg procés que, resumit, és així:

a) Les tiges de lli i cànem se sembraven els mesos d'abril o maig i es recollien durant el mes d'agost. Un dels grans avenços del segle XVIII per portar a terme aquesta tasca fou la utilització de la segadora mecànica. Anteriorment el treball resultava molt molest perquè el pol·len s'adheria a la pell dels treballadors.

b) Les tiges de lli i cànem s'agrupaven en feixos i se submergien en aigua dins basses d'obra (enriuament).

c) Tot seguit es procedia a la dessecació al sol o al forn per tal d'eliminar les parts pèctiques de les fibres (substància neutra existent en molts teixits vegetals i que forma amb l'aigua solucions viscoses), i se separaven els brins (parts filamentoses) de la caramuixa (part llenyosa) (Aracil 1981, 45). Aquest treball es divideix en tres parts: esgramat (es tritura la part llenyosa del lli i el cànem), espadat (sacseja els residus enganxats a la fibra) i afinat.

Aproximadament, el total de fibres obtingudes era d'un 15% dels brots de cànem i d'un 30% dels de lli (Aracil 1981, 45).

Després de l'afinat, el lli i el cànem eren sotmesos a la pentinada dels llargs brins mitjançant unes dents d'acer clavades a una sola de fusta.

Després es passava per la taula d'estendre, pels estiradors i, en el banc de brotxes, es plegava, s'afinava i finalment s'enrotllava en bobines o bitlles que anaven directament a la màquina de filar.

El teixit obtingut, un cop passat pel teler, era de fils entrellaçats.

Es poden distingir dues classes de teixits: els teixits de malla i fils curvilinis, i els de fils rectilinis. Els últims eren més comuns i consistien en l'encreuament dels fils en angle recte; eren llisos i semblants per les dues cares (Aracil 1981, 49)

El treball tèxtil en època preindustrial adoptava una forma dispersa. Aquesta organització industrial tenia com a finalitat cobrir les necessitats

locals i donar beneficis al camperol, encara que la subsistència d'aquest depenia del conreu de la terra. En els mesos d'hivern, el seu treball al teler li suposava poder dirigir-se al mercat i procurar-se una mica més de benestar.

## L'ESPERIT GREMIAL

### Definició

A les ciutats i als pobles de Catalunya, els diversos oficis s'agrupaven en uns pocs gremis o confraries, cada una representava una branca laboral diferent. Seguint l'ordre de difusió trobem els gremis de la pell i calçat, del treball del ferro, dels fusters, de la construcció i de la confecció.

A Altafulla, la paraula gremi va aparèixer per primer cop el segle XVIII, imposada per la burocràcia borbònica i acceptada pels polítics i economistes. Abans només s'utilitzava el mot confraria; les confraries no eren únicament i exclusivament religioses, sinó que el factor religiós havia estat decisiu en la formació de les corporacions (DD.AA. 1974, 143).

Les confraries altafullenques setcentistes són les de Sant Isidre (pagesos), Santa Magdalena (sastres i teixidors), Sant Antoni (pescadors i mariners) i Sant Sebastià (Rovira 1981, 66).

Les corporacions estaven regides per una sèrie d'estatuts que imposaven la disciplina social, fixaven els salaris i la duració del treball. També s'encarregaven de la reglamentació de la professió, controlaven la matèria primera, perseguien la competència i proporcionaven avantatges socials als seus membres. A més a més les ordenances de blanquers, de velers i de teixidors de lli i llana havien inclòs una reglamentació pel que fa a la mida dels teixits, control dels colorants, venda d'eines, etc.

El gremi segueix l'estructura següent: aprenents, oficials i mestres.

### Aprenents

L'accés al gremi començava per l'aprenentatge.

A Altafulla i a partir de la segona meitat del segle XVIII, s'ha localitzat un total de nou aprenents: Ramon Alomà, Salvador Arall, Jaume Boronat, Sebastià Boronat, Joan Canals, Josep Oliver, Pau Perellada, Jaume Salvat i Jaume Sans.

Tot el que feia referència a l'aprenentatge estava reglamentat per un contracte o afermament.

L'afermament havia de ser, com a mínim, per quatre anys i formalitzat davant el notari en un termini de dos mesos. Abans d'un mes era obligat fer el pagament de quatre lliures si es volia formar part del gremi. Els nois quedaven enregistrats en un llibre on s'anotaven les dades següents: nom, lloc de naixement, any d'inici del contracte, el mestre i el notari.

La durada de l'aprenentatge depenia de l'edat de l'aprenent i de les possibilitats econòmiques de la família (es creu que la situació econòmica dels familiars dels aprenents era bastant desfavorable, tot i que també podem trobar famílies benestants que viuen al camp i porten el seu fill a ciutat per aprendre).

Hi havia la possibilitat de fer l'aprenentatge en un poble i aconseguir el mestratge allà on es volgués exercir l'activitat (Puig 1992, 60). És el cas de Jaume Sans, un jove teixidor, natural de Tarragona, que es posà d'aprenent amb Josep Dalmau, teixidor d'Altafulla.

Tots els contractes d'aprenentatge segueixen la mateixa fórmula. Com a referència prendrem el de Sebastià Boronat, on consta:

### *1. La presentació de les parts actuant:*

#### *1.1. En la part contractant trobem:*

El nom o cognom del pare o tutor de l'aprenent: Teresa Boronat.

L'ofici: és vidua d'un forner, Joan Boronat.

El lloc d'origen: Altafulla.

La relació de parentiu: mare.

El nom i cognom de l'aprenent: Sebastià Boronat.

L'edat: 14 anys.

El període d'aprenentatge: 4 anys.

#### *1.2. En la part contractada figura:*

El nom i cognom del mestre: Pau Rius.

L'ofici del mestre: teixidor de lli.

La residència: Altafulla.

### *2. Les clàusules del contracte fan referència:*

2.1. A les promeses de l'aprenent. Així, Sebastià Boronat promet servir el seu mestre i la seva família, dia i nit; fidelitat, no trencar el pacte per motiu d'una fugida, bona conducta.

2.2. A les penes o autosancions per incompliment de les promeses anteriors: ha de recuperar tots els dies que no vagi al taller, i si està malalt a casa del mestre ha de tornar dos dies per cada jorn que no treballi.

2.3. Els compromisos del mestre, entre els quals hi ha la formació de l'aprenent (Pau Rius ha d'ensenyar l'ofici de teixidor a Sebastià Boro-

nat) i el de facilitar-li unes condicions de vida adequades (aliments, vestits...).

### 3. *El reconeixement de les dues parts* (Puig 1992, 65)

Els aprenents no tenien sou. Menjaven i dormien a casa del mestre i si l'abandonaven havien de pagar una quantitat en concepte d'indemnització. Podien accedir a l'examen de mestratge sempre que complissin les condicions següents: estar batejat, tenir la carta d'aprenentatge, dos anys de fadrinatge i pagar quaranta lliures. El preu al dret d'accés a la mestria era molt elevat, però els fills dels mestres pagaven una quantitat molt més reduïda.

### Els mestres

El mestre era l'últim graó de la institució gremial. Les facultats d'un mestre, segons P. Molas Ribalta, eren cinc:

1. Manifestar públicament la seva condició de mestre.
2. Participar en l'elecció dels càrrecs gremials.
3. Poder utilitzar el segell públic del col·legi.
4. Tenir el dret d'executar taxacions i proves.
5. La vídua i els fills podien continuar amb la botiga.

(Molas 1970, 70-72).

A Altafulla hi havia quatre mestres que ensenyaren l'ofici de teixir almenys a nou aprenents, segons la distribució següent:

| MESTRES   | Josep Segur | Josep Dalmau | Pau Rius                                                                                            | Jaume Rius | Manuel Rius  |
|-----------|-------------|--------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|--------------|
| APRENENTS | Ramon Alomà | Jaume Sans   | Salvador Arall<br>Jaume Boronat<br>Sebastià Boronat<br>Joan Canals<br>Pau Perellada<br>Jaume Salvat |            | Josep Oliver |

El mestre disposava d'un taller propi on s'ocupava, amb l'ajuda d'un oficial i d'un o dos aprenents, de transformar la matèria primera en un producte final.

El mestre era per a l'aprenent com un segon pare ja que tenia cura de la seva educació professional.

El nombre d'aprenents i oficials que podia tenir cada mestre estava establert en el reglament i això per tal d'evitar que ningú no fes el treball en detriment dels altres.

Per tant, Pau Rius no va tenir els sis aprenents alhora sinó amb aquesta distribució cronològica<sup>(1)</sup>: Joan Canals -24-II-1557-; Pau Pere-llada -20-XII-1757-; Jaume Salvat -16-IV-1758-; Sebastià Boronat -23-X-1767-; Salvador Arall -19-II-1770- i Jaume Boronat -19-II-1770-.

El mestre només podia prosperar dins la jerarquia de l'organització del gremi i aquest, a la vegada, ho feia dins d'una jerarquia d'organismes socials constituïts en el municipi i que asseguraven la sortida dels productes elaborats pel mestre.

La seva obligació era la d'ensenyar a l'aprenent l'ofici de teixidor i havia de complir, a més a més, amb totes les qüestions reflectides en el contracte. Un cop acabat l'aprenentatge, el mestre havia d'entregar les eines pròpies de l'activitat; en alguns casos fins i tot es donava la seva equivalència en diners (Villas 1982, 136).

### El treball de les dones

El mestre i l'aprenent no són els únics membres del grup familiar, ja que les dones també hi ocupen un paper molt important; tot i que en la societat del segle XVIII, el seu treball no és reconegut.

L'aprenentatge, com ja hem vist, era essencial per aconseguir el títol de mestre, tenir una botiga pròpia, vendre productes, etc, però només els nois podien arribar a ser, algun dia, mestres; mentre que a les noies no els era permès. La raó d'aquest fet és molt senzilla: la dona solament podia ajudar el pare o el marit a sostenir l'economia familiar, d'ella no s'esperava cap especialització laboral.

Així, per exemple, quan Coloma Esteve va contraure matrimoni amb Pau Rius, va adquirir una nova identitat legal i també una nova personalitat laboral. En casar-se amb Pau Rius, mestre teixidor, la seva dona es convertia en la segona persona més important al taller després del propi mestre. L'obligació de Coloma Rius Esteve, a l'igual de totes les esposes de mestres, era la d'assistir el seu marit, sempre i quan aquest no pogués; en aquest cas quedava al càrrec de la botiga i del taller. Ella era la seva representant al moment de cobrar deutes i de portar els llibres de comptes (Vicente 1990, 36).

Com podem observar, la dona era un element indispensable a la família (tenia cura dels fills, feia de mestressa de casa...) i treballava tant com el marit, però la seva feina no era reconeguda legalment per part del gremi.

1. Les dates corresponen al dia que se signà el contracte d'aprenentatge davant el notari.

El fet de no ser acceptada pel gremi no exclou que la dona no pogués fer-se càrrec de la família quan el marit emmalaltia.

Una vídua amb fills havia d'encarregar-se del negoci del seu difunt marit fins que els fills la poguessin rellevar en els seus deures, sempre i quan pagués les taxes del gremi.

El sistema gremial es despreocupava absolutament de la situació de les dones sense fills, ja que encara que haguessin treballat tota la vida no tenien cap reconeixement legal.

Dels tres inventaris localitzats, dos estan realitzats per dues dones un cop mort el seu marit (tots dos teixidors de lli): Maria Àngela Peralada i la vídua de Jaume Rius.

La discriminació de la dona era una realitat: li era negat l'aprenentatge tradicional, però havia de compartir el treball de la casa amb la feina artesanal.

### **La família en el gremi**

Els gremis formaven uns grups tancats i hereditaris. Els mestratges es transmetien amb molta facilitat de pares a fills, però aquests últims tenien una sèrie de privilegis pel sol fet de ser fills de mestres: una rebaixa del 50% en l'ordre del dret de mestratge.

Dels teixidors d'Altafulla només hem trobat tres casos en què el fill segueixi l'ofici del pare: Ramon Alomà, Manuel Rius i Anton Masalles.

No era obligat, però, continuar treballant en la mateixa feina que la família, ja que Salvador Arall era fill de pagès; Joan Bellvé i Pau Peralada eren fills de pescadors. Malgrat tot, els primers sí que gaudiren de millors privilegis que els segons, tal i com s'ha indicat a l'inici d'aquest apartat.

Sovint, per tal d'enfortir la posició de les famílies a l'interior del gremi, s'intentava casar les filles amb mestres de la mateixa corporació; aquests matrimonis contribuïen a conservar el poder social i econòmic.

Aquest fet no s'ha pogut apreciar a Altafulla (excepte en un cas), però a la Riera sí que s'ha observat com els membres d'una mateixa corporació formaven una família. Tenim, per exemple que Esteve Allés (teixidor de la Riera) féu capítols matrimonials el 1765 amb Josepa Llaurador (filla de Jaume Llaurador, també teixidor de lli). El mateix cas s'observa, entre d'altres, amb Joan Orsengui i Magdalena Sorder (1771), Josep Alomà i Teresa Martí (1796).

A Altafulla tenim les famílies següents: Manuel Rius (teixidor), fill de Pau Rius i Coloma Esteve, que establí capítols matrimonials, el 20 de

maig del 1761, amb Tecla Llorens, filla d'Isidre Llorens (pagès) i Maria Miró. Anton Masalles, era teixidor, igual que el seu pare Josep Masalles, féu capítols matrimonials el 27 d'abril del 1791, amb Josepa Dalmau, filla de Josep Dalmau (pagès) i Josepa Bruch. L'excepció, anteriorment esmentada, la constitueix la família Segur, ja que Josepa, filla del teixidor Josep Segur i Josepa Moliner, signà els capítols matrimonials el 1770 amb el teixidor Josep Anton Llorens.

## ALTRES ASPECTES

Fins ara només hem fet esment de la institució gremial, l'aprenentatge, el mestratge, el treball de les dones etc, però és important i interessant que ens fixem en altres aspectes com l'economia i la política.

L'economia dels teixidors d'Altafulla es pot analitzar a partir de compres, vendes, capítols matrimonials, inventaris, contractes d'aprenentatge, etc.

L'inventari més concret és el realitzat per la vídua de Jaume Rius el 13 d'abril del 1768<sup>(2)</sup>. Hi trobem el següent:

- Béns immobles: una casa.
- A l'entrada de la casa: un cavallet de fusta.
- A la botiga: dos telers de fusta, eines de teixir, 12 pintes de fusta, 2 llançadores d'alzina i 1 forn.
- A la cuina: dos llums, una paella mitjana, unes graelles, molls, ferros pel foc, 1 caldera, 1 escombra, 1 tassa de vidre, 1 porró, 1 got de cristall (nou), 2 cànirs, 6 plats, 1 escudella, 4 plats de foc, 2 olles de terra, 2 culleres de llautó, 6 culleres de fusta, 1 senalla, 1 drap i 1 banc.
- A l'habitació: 1 llit, 1 cadira, vestits i roba.
- Objectes de plata: 2 parells de botons.

L'inventari de Maria Angela Parellada (vídua de Pau Parellada), comparat amb el de Jaume Rius, és molt més pobre ja que els Parellada no posseïen botiga, objectes de plata ni béns immobles.<sup>(3)</sup>

Alguns teixidors, com ara Joan Pallarès, tenien terres i cases fora d'Altafulla. Martí Rius va vendre a Joan Rius, pagès, una vinya per 153 lliures.<sup>(4)</sup>

Pels capítols matrimonials podem saber quina quantitat de diners o béns aportaven els fills o filles de teixidors: Agustina Rius fou dotada amb

2. A.H.T. (Arxiu Històric de Tarragona). Man.-Not., 4.406, f. 99.

3. A.H.T. Man.-Not., 4.416, f. 53.

4. A.H.T. Man.-Not., 4.409, f. 110.

150 lliures; Manuel Rius rebé 44 ll. i 16 s., un teler i roba, i Joan Bellvé tots els béns dels seus pares.

Pau Rius, un dels teixidors més acomodats i importants d'Altafulla, en no poder pagar els diners que devia als seus creditors, -527 ll., 10 s. i 3 d.- va donar tots els seus béns al fill Pau Rius (baster), a condició que es fes càrrec de tots els seus deutes.<sup>(5)</sup>

Finalment, recordarem que els teixidors no restaven absents de la vida política del poble. Així ens ho demostren Pau Rius i Josep Segur; el primer fou regidor els anys 1749, 1754, 1765 i 1771, i el segon ocuparà també una regidoria els anys 1766 i 1787 (Casadevall 1982, 13-47).

## CLOENDA

El nombre dels teixidors setcentistes d'Altafulla, si el comparem amb altres localitats és reduït, però, tot i així, la tasca de teixir era molt important.

A mesura que anava consultant la documentació per realitzar aquest article m'adonava de l'abundància de referències a teixidors aveïnats en altres pobles del Baix Gaià. Per això espero, en un futur més o menys pròxim, poder ampliar-ne l'estudi a la resta de municipis de la rodalia.

Gemma Magriñà Porta

## BIBLIOGRAFIA

- ARACIL, R. (1981): "El treball tèxtil", *L'Avenç* 41: 45-48.
- CASADEVALL, R. (1982): "L'Ajuntament d'Altafulla durant el segle XVIII (1718- 1800)". *Estudis Altafullencs* 6: 13-46.
- DD.AA. (1974): *Miscellanea aqualatensia*/2. Igualada: Centre d'Estudis Comarcals.
- MOLAS i RIBALTA, P. (1970): *Los gremios barceloneses del s.XVIII. La estructura corporativa ante el comienzo de la Revolución Industrial* Madrid: Confederación Española de Cajas de Ahorro.
- NAVARRO, Ll. (1981): "Altafulla a través de su catastro de 1757", *Estudis Altafullencs* 5: 27-64.
- NAVARRO, Ll. ; S. ROVIRA (1980): *La població activa de Reus a les darreries del segle XVIII*. Reus: Edicions del Centre de Lectura de Reus.

5. A.H.T. Man.-Not., 4.409, f. 91.

- PUIG i TÀRRECH, R. (1992): *Els aprenents de Reus al final del s.XVIII (1773-1793)* Reus: Edicions del Centre de Lectura de Reus.
- ROVIRA, S. (1981): "Consideracions entorn de la confraria i el gremi de pagesos d'Altafulla i de les seves ordinacions de l'any 1798", *Estudis Altafullencs* 5: 65-74.
- - (1982): "La població activa masculina d'Altafulla l'any 1795" *Estudis Altafullencs* 6: 59-70.
- VICENTE, M. (1990): "El treball de les dones en els gremis de la Barcelona Moderna", *L'Avenç* 142: 36-39.
- VILLAS TINOCO, S. (1982): *Los gremios malagueños 1700-1746*. Málaga: Universidad de Málaga.